

Daudziem latviešiem, kas sociālo tīklu ierakstos vēro tā saukto “antirasisma protestu” ietvaros notiekošos grautiņus, demolēšanas un marodierismu ASV un Eiropā, rodas jautājums: “Kāpēc virknes Rietumvalstu vadītāji, politiķi un dažādu kreiso kustību dalībnieki un atbalstītāji nepamatoti un etnomazohistiski krīt ceļos, metas uz vēdera vai pat publiski skūpstā BLM aktivistu zābakus, lai apliecinātu savu lojalitāti un padevību modernajām, par “antifašistiem” dēvētajām neoboļševiku teroristu bandām, to ideologu uzspiestajam iedzimtās rasisma vainas (“balto privilēģijas”) naratīvam?”

Lai skaidrotu notiekošo, to atsedzot kā mērķtiecīgu, jau vairākas desmitgades notiekošu destruktīvu, pret eiropiešu valstīm vērstu sabiedriski politisku procesu rezultātu, **izdevniecība “Apvārsnis”** piedāvā visiem interesentiem iepazīties ar mūsu izdotās britu autora Duglasa Marija sarakstītās grāmatas **“Eiropas dīvainā nāve: imigrācija, identitāte, islāms”** 10. nodaļu **“Vainas tirānija”**.

Visu grāmatu papīra formātā iespējams iegādāties mūsu interneta veikalā apvarsnis.com.

Cena – EUR 5,40

Vainas tirānija

Septembra pirmajās dienās, kad Turcijas pludmalē izskaloja trīs gadus vecā sīriešu puisēna Ailana Kurdi mirušo ķermeņi, Eiropas reakcija bija gandrīz vienprātīga. Notikušais, kā to paziņoja vairāku avižu virsraksti, bija “Eiropas negods”. Kad ziņas nonāca apstākļos, ka Kurdi ģimene vēlējusies apvienoties ar citiem savas dzimtas locekļiem Kanādā, bet tai jau vienreiz atteikts vīzas pieteikums, Ailana Kurdi nāve kļuva arī par Ziemeļamerikas problēmu. Kanādā daļēji tika apturēta kampaņa, kas noritēja saistībā ar nākamajā mēnesī paredzētajām valsts līmeņa vēlēšanām. Tābrīža kabineta, Stīvena Hārpera valdības, opozīcija ieguva ievērojamu politisko kapitālu, spēlējot uz izdomāto Kanādas vainu, valstij nespējot izglābt trīsgadnieka dzīvību. Sekojošajās vēlēšanās Hārpera valdība krita.

Šī vispārējā vainas un kauna sajūta izplatījās it visur Eiropā un Amerikā, nostumjot malā praktiskos jautājumus par to, ko tieši būtu vajadzējis izdarīt, lai palīdzētu Kurdi ģimenei un visām citām ģimenēm, kas turpmāk varētu gribēt iekļūt Eiropā. Vainas izplūdums bija tik milzīgs, ka tajā pilnīgi pazuda vairāki būtiski fakti. Nebūt ne maznozīmīgākais to vidū bija fakts, ka Kurdi ģimene nelegāli devās ceļā uz Eiropu, pametot drošu valsti – Turciju. Tēvs bija nolēmis pamest valsti, kurā tam bija apmaksāts darbs, un pārvest savu ģimeni uz Eiropu. Savukārt viņa mirušā dēla liķis tika izskalots krastā nevis Eiropas, bet Turcijas pludmalē. Tomēr, lai arī atsevišķos Turcijas medijos tika publicēti līdzjūtību raisoši raksti, tie ne tuvu nespēja līdzināties tai pašanalīzei un sevis vainošanai, kādai nodevās Rietumu politiķi un plašsaziņas līdzekļi.

Lai gan traģēdijai pievērsās un zināmu laiku par to runāja arī daļa no plašās arābu un musulmaņu pasaules, tā nekādi neizmainījo šo valstu politiku, kā tas notika Rietumos. Ja šī traģēdija ko arī parādīja, tad tā bija milzīgā atšķirība, kas izpaudās ne tikai starp Eiropas un Tuvo Austrumu reakciju, bet arī starp eiropiešu un arābu valstu attieksmi pret patvēruma meklētājiem. Lai gan Libāna, Jordānija un Turcija bija uzņēmušas lielu skaitu bēgļu no tām kaimiņos esošajām, kara plosītajām Sīrijas un Irākas – un par to saņēma ievērojamu finansiālu atbalstu no starptautiskās sabiedrības – tomēr pārējo Tuvo Austrumu valstu attieksme pret šo krīzi, nemaz nerunājot par citām humanitārajām un saimnieciskajām krīzēm, kas risinājās Āfrikā un Vidējos Austrumos, bija pilnīgi atšķirīga no tās attieksmes, kādu pauda eiropiešu valdības un plašsaziņas līdzekļi. Kamēr eiropiešu valstis uzņēmas atbildību par trīsgadīga arābu zēna noslikšanu, arābu pasaule – no kuras puisēns bija nācis – un plašā musulmaņu “umma” nedarīja pilnīgi neko.

Piemēram, sešas Persijas līča Sadarbības valstis – Kuveita, Bahreina, Katara, Apvienotie Arābu Emirāti, Saūda Arābija un Omāna – līdz 2016. gadam nebija piešķirušas patvērumu pilnīgi nevienam Sīrijas bēglim. Attieksme pret bēgļiem no Eritrejas, Nigērijas, Bangladešas un Pakistānas šajās valstīs bija vēl rezignētāka. Tikai dažus mēnešus pirms Ailana Kurdi nāves kāda Kuveitas amatpersona, Fahads Alšalami, intervijā telekanālam *France 24* paskaidroja, kāpēc viņa valsts līdz ar citām Līča valstīm nepiešķir patvērumu pat bēgļiem no Sīrijas: “Dzīve Kuveitā un citās Līča valstīs ir dārga, tās nav piemērotas bēgļiem. (..) Viņi ir derīgi kā strādnieki. Transports ir dārgs. Dzīvošanas izmaksas Kuveitā ir augstas, krietni augstākas nekā Libānā vai Turcijā. Tāpēc daudz vienkāršāk ir maksāt bēgļiem [lai tie paliktu šajās valstīs]. Nav iespējams tā uzreiz pieņemt cilvēkus, kas nāk no citām vietām, citas vides. Tie ir cilvēki, kuri cieš no psiholoģiskām problēmām, viņi ir traumēti.” Viņus nav iespējams tā vienkārši ņemt un ievietot Līča sabiedrībās, Alšalami paskaidroja.[1]

Šāda attieksme nav nekas pārsteidzošs. Alšalami vienkārši centās pasargāt savu sabiedrību no problēmām, kuras, kā viņš uzskatīja, radīsies, ja valstī ļaus ienākt lielum skaitam bēgļu. Taču savāds ir kas cits – un, proti, Eiropas pamatnostāja, kura atzīst, ka Līča valstīs un citviet pasaulē sabiedrības ir salīdzinoši trauslas, sargājamas no ārējas iejaukšanās un nepārdomā-

tiem eksperimentiem, bet Eiropā tās turpretī bez kādām negatīvām sekām var bezgalīgi jaukt un pārveidot. Pie tam neviens Eiropā Ailana Kurdi nāvē nevainoja, piemēram, Turciju vai Omānu. Un, kamēr Spānijas premjerministrs Mariano Rahojs, runājot par vēl kādu citu Vidusjūrā nosliukušu migrantu laivu, teica, ka Eiropa “riskē zaudēt uzticamību, ja tā nespēj novērst šīs traģiskās situācijas,” reti kurš ieminējās, ka uz kārts varētu būt likta arī arābu un Āfrikas valstu uzticamība. Patiešām, aplūkojot tikai bēgļu krīzes Sirijas daļu, redzam, ka teju neviens par cilvēku zaudējumiem un ciešanām nevainoja valstis, kuras bija tieši iesaistītas šajā pilsoņu karā, tai skaitā – Irānu, Saūda Arābiju, Kataru un Krieviju. Eiropa nenāca klajā ar aicinājumu Irānai vai Katarai uzņemt savu daļu no konflikta zonas bēgošo cilvēku.

Šādai attieksmei pamatā ir vairāki politiski un stratēģiski pieņēmumi, taču tiem visiem pāri stāv sava veida morālā pašabsorbcija. Un šī morālā pašabsorbcija nebūt nesākās līdz ar bēgļu krīzi. Skatoties plašāk, tā ir viena no mūsdienu Eiropas raksturīgākajām iezīmēm – unikāla, paliekoša un, iespējams, visbeidzot arī fatāla apsēstība ar vainas sajūtu.

2015. gada aprīlī, pēc tam, kad Vidusjūrā bija nogrimusi kārtējā migrantu laiva, Zviedrijas parlamenta deputāte Cecilija Vilkstoma pastiprināja savu jau notiekošo kampaņu par to, lai migrantiem tiktu nodrošināti “legāli un droši” ceļi uz Eiropu. Nespēju to nodrošināt, viņa uzsvēra, nākamās paauzdes varētu pielīdzināt holokaustam. “Es domāju, ka mani bērni un mazbērni vaicās, kāpēc, zinot, ka iet bojā tūkstoši un tūkstoši, netika darīts vairāk, lai palīdzētu cilvēkiem, kas bēg no ISIS, no vardarbības Eritreijā vai jebkur citur. Cilvēki uzdos tos pašus jautājumus, kādi tika uzdoti pēc kara: “Ja jūs zinājāt, kas notiek, kāpēc neko nedarījāt?” Zviedrijā mēs atļāvām nacistiem izmantot mūsu dzelzceļus žīdu transportēšanai uz nāves nometnēm. Šodien pasaulē ir vairāk bēgļu nekā Otrā pasaules kara laikā un pēc tā. Pasaule šobrīd deg liesmās, un mums ar to jātiek galā.” [2]

Vācijā atšķirībā no Zviedrijas politiķiem nebija nepieciešams izteikties tik skaidri. Visi vācieši, kas 2015. gada 31. augustā klausījās Angelas Merkleles lielo paziņojumu, saprata, ko viņa bija domājusi, sakot: “Pasaule skatās uz Vāciju kā uz cerību un iespēju zemi. Taču tas ne vienmēr tā ir bijis.” Tā bija atsauce, ko viņi saprata un izjuta kā nozīmīgu. Tajās izšķirošajās augusta nogales dienās pie bēgļu centra, kas atradās Austrumvācijas pilsētā

Heidenavā, tika sarīkots protests un tā laikā centru aizdedzināja. Kad kanclere pēc šī notikuma ieradās pilsētā, viņu ielēca nepatiku izrādošs, nedraudzīgs, dažādus pret Merkeli un migrantiem vērstus izsauzienus skandējošs pūlis. Citi vācieši, noskatījušies šajās šausmās, bija gatavi rīkoties, lai parādītu savu valsti no citas puses. Septembra pirmajās dienās simtiem tūkstošu cilvēku, šķērsojot Dienvideiropu caur Serbiju, Ungāriju un Austriju, devās uz Vāciju. Un, tā kā kanclere plaši atvēra vaļā savas valsts durvis, šie viņas tautieši nekavējās izmantot radušos iespēju. Gan dažādās vietās pie robežas, gan Minhēnes, Frankfurtes un citu pilsētu dzelzceļa stacijās simtiem vāciešu savācās lielos pūļos, lai apsveiktu migrantus ar ierašanos.

Ziņas un reportāžas par to apskrēja apkārt pasaulei. Vācieši masveidā ne tikai piedāvāja migrantiem kādu palīdzību, bet arī sarīkoja pasākumus, kas nereti atgādināja sagaidīšanas ballītes. Migranti, kuri savā ceļā uz Vāciju bija šķērsojuši vismaz vienu kontinentu, izskatījās apmulsuši, bet bieži arī gavilēja, kad, ejot pa ielu, tiem applaudēja abās pusēs stāvoši vācieši. Sagaidīšanas komiteju dalībnieki vicināja balonus un plakātus, uz kuriem bija uzrakstīti tādi saukļi kā "Laiņi lūdzam" un "Mēs mīlam bēgļus". Kad vilcieni pienāca stacijās un migranti kāpa no tiem laukā, dodoties cauri pūļiem, daži no vietējiem atbalstoši svilpa un centās sasveicināties, "uzsītot pieci". Brīvprātīgie, sastājušies ķēdēs, dalīja ēdienu un dāvanas, tostarp saldumus un rotaļu lācīšus bērniem. Notiekošais bija kas vairāk nekā tikai vēl viena vācu viesmīlības jeb *Willkommenskultur* (uzņemšanas kultūra) izpausme, ar ko vācieši mēdz lepoties. Šie migranti netika vienkārši laiņi uzņemti. Viņu ierašanos svinēja, it kā viņi būtu kāda triumfējoša vietējā futbola komanda vai varoņi, kas atgriezās mājās no kara. Daļa no migrantiem, negaidītās uzņemšanas iedvesmoti, soļojot cauri šādai goda sardzei, māja ar rokām.

Šī aizgrābtība skāra ne tikai vāciešus. Lai piedalītos notiekošajā, cilvēki devās uz Vāciju no visas Eiropas, un viņu rīcībā nevarēja nepamanīt saistību ar vēsturiskām paralēlēm. Divi britu studenti atbrauca uz Austrijas un Ungārijas robežu, lai no turienes vestu migrantus uz Mīnheni ar savu automašīnu. Kāda plašsaziņas līdzekļa intervētā, viens no viņiem teica: "Mēs esam šeit, jo tas, ko redzējām televīzijā, tik ļoti atgādināja 1940. gadus un tā laika vēsturiskās paralēles, tādas kā, piemēram, pagrīdes dzelzceļu. Un, ja mēs pajautāsim paši sev, ko mēs toreiz būtu darījuši, tad es atbildēšu, ka

būtu palīdzējis. Tāpēc šodien es esmu šeit.”[3]

Šis paralēles neaprobežojās tikai ar Vāciju. Līdzības ar Otrā pasaules kara laiku tika saskatītas vai sajostas viscaur Eiropā. Dānijā, piemēram, migranti jau plūda uz Zviedriju, dodoties vilcienos pāri Ērezunda tiltam. Lai to darītu, viņiem nebija vajadzīgas pases vai kādi citi dokumenti, jo robeža starp Dāniju un Zviedriju netika apsargāta. Tomēr ne visiem šķita, ka šāds vienkāršs risinājums ir pietiekami reprezentatīvs, brīža garam atbilstošs. Vajadzēja kaut ko episkāku. Kara laikā, kad nacisti pieprasīja Dānijai deportēt tajā dzīvojošos židus, dāņu pretestības kustības dalībnieki burtiski vienas nakts laikā ar laivām varonīgi pārveda gandrīz visu 8000 cilvēku lielo Dānijas židu kopienu uz šauruma otrā pusē esošo neitrālo Zviedriju. Un tā 2015. gada septembrī 24 gadus vecā dāņu politiķe Annika Holma Nilsena sāka transportēt migrantus no Kopenhāģenas uz Zviedrijas pilsētu Malmi, vedot tos pāri piecas jūdzes platajai ūdens strēmelei ar savu jahtu. Viens no migrantiem, kurus Nilsena, atdarinot pretestības kustības 1943. gada rīcību, pārveda nemierīgajai jūrai, bija Abdulla – vīrietis, kuru, ieradušos no Vācijas, viņa satika Kopenhāģenas dzelzceļa stacijā. Nilsena pati noliedza, ka migrantu vešana ar jahtu būtu bijis kas “simbolisks”, un uzstāja, ka tas viņai vienkārši šķitis “drošākais veids, kā to izdarīt”.[4]

Lai gan ir saprotams, ka racionālu apsvērumu dēļ Abdulla visdrošāk, ātrāk un ērtāk nonāktu Zviedrijā, ja Nilsenas kundze būtu viņam ļāvusi kopā ar citiem migrantiem sēsties Malmes vilcienā, taču šādi, 2015. gada septembrī vērojami “žesti” labi iekļāvās kopējā stāstā. Tas bija stāsts, ko ar savu rīcību skaidri izteica daudzi no tiem, kas Vācijas dzelzceļa stacijās rīkoja migrantu sveikšanas pasākumus. Un proti: tas, kas notika tagad, bija sava veida zāles pret to, kas bija noticis 1930. un 1940. gados. No pūļu gandrīz histēriskās uzvedības izstaroja ne tikai atvieglojuma sajūta, bet pat ekstāze – par to, ka cilvēki tagad migrē uz Vāciju, nevis dodas no tās prom. Tā vietā, lai būtu valsts, no kuras cilvēki bija spiesti bēgt, jo to dzīvībām draudēja briesmas, Vācija bija kļuvusi par vietu, uz kurieni devās no kara un vajāšanām bēgošie.

Protams, tajā visā bija vairākas nopietnas problēmas. Salīdzinot 2015. gada migrantus ar nacistu laika židiem, bija redzamas nesakritības. Vispirms jau jāatzīmē, ka židiem, kuri bēga no Hitlera, nebija svarīgi, kurā valstī tie nonāks – galvenais, lai tajā būtu droši. Turpretī tie, kas ieradās Vācijā 2015.

EIROPAS DĪVAINĀ NĀVE

gadā, ceļā uz to izgāja cauri vairākām valstīm – tostarp arī Eiropā. Otrkārt, lai arī daudzi sīrieši pavisam noteikti bēga, lai glābtu savas dzīvības, viņi bija tikai daļa no lielās migrantu masas. Tāpēc visu migrantu, tai skaitā arī ekonomisko bēgļu, salīdzināšana ar 1930. gadu žīdiem nozīmēja ko vairāk nekā hitleriskās Vācijas bēgļu ciešanu mazināšana. Tas bija mājiens ar sētas mietu Eiropai, ka tai nav pilnīgi nekādas izvēles iespējas – jāuzņem visi, kas vien vēlas ierasties. To nedarīt nozīmēs būt nacistiem.

Vai tie vācieši un citu eiropiešu tautu piederīgie, kas pulcējās Vācijas ielās un stacijās, lai svinētu šo jaunatbraucēju ierašanos, to paši zināja vai ne – viņi visi kļuva par daļu no kāda lielāka vēsturiskā procesa. Pat šis emocionālais akts, kas tika sarīkots, kad pēc tā bija radusies vajadzība, nevarēja noritēt bez intelektuālā balasta klātbūtnes, ar ko tika apkrauta ikviena diskusija par pēckara imigrāciju Eiropā. Daudzi no tiem, kurus uz ielām intervēja televīzijas ziņu kanālu žurnālisti, paskaidroja, ka, ņemot vērā Vācijas demogrāfijas tendences un darbaspēka trūkumu, valstij “ir jēga” ielaist simtiem tūkstošu jaunpienācēju. Taču šie it kā loģiskie argumenti bija tikai otršķirīgi. Tie bija skaidrojumi, kuri tika piemeklēti, lai pamatotu jau iepriekš pieņemtu lēmumu. Nozīmīgākais šī lēmuma pieņemšanā bija attiecīgās sabiedrības daļas un to pārstāvošo politiķu uzvedību noteicošā vainas apziņa – un tas bija tikai pēdējais un redzamākais šī daudzu eiropiešu izjustā vēsturiskā jūga izpaudums.

EIROPAS APTRAIPĪTAIS GODS

Mūsdienu eiropieši, iespējams, nav vienīgie cilvēki pasaulē, kas jūtas, it kā būtu jau piedzimuši ar iedzimto grēku, taču neapšaubāmi tieši viņi no tā cieš vissmagāk. Šodienas eiropieši uzskata, ka viņiem, krietni pirms kāds cits tam pievērš uzmanību, jāpiemīt kādai īpašai vēsturiskai vainai – tādai, kas sevī ietver ne tikai vainu par karu kopumā un holokaustu atsevišķi, bet vēl veselu buķeti senāk radušos vainu, tostarp arī nenomazgājamu koloniālisma un rasisma vainu. Un, lai gan tas viss kopā summējas vienā lielā un smagā nastā, tagad vairs netiek gaidīts, ka mēs to nesīsim vieni paši. Pēdējās desmitgadēs šī Eiropu skārusī vēsturiskā šantāža ir tikusi vērsta arī

pret vairākām citām nācijām. Zīmīgi, ka visas šīs valstis, kurām uzkrauti tie paši vēsturiskie grēki, kas Eiropai, kādreiz ir izveidojuši eiropieši. Tādējādi rodas iespaids, ka eiropiešu apraiņtais gods ir cauraudis visu pasauli.

Ja mūsdienu eiropiešiem koloniālisms ir tikai vidēja līmeņa grēks, tad austrāliešiem tas ir kļuvis par nācijas tapšanas pirmatnējo grēku. Ja eiropiešu nācijas tiek apsūdzētas par citu zemju izlaupīšanu, to bagātību sagrābšanu, tad austrālieši šajā diskursā ir izlaupījuši paši sevi – viņi ir koloniāls projekts, kas joprojām turpina atrasties kolonizētajā zemē. Austrālijas koloniālisms, tiek sacīts, ir sācies pašu mājās. Šodienas austrāliešu skolēniem tiek mācīts, ka, neskatoties uz jēkādējiem tagadējiem austrāliešu tikumiem, viņu nācija ir tikusi dibināta kā zādzība un genocīds. Fakts, ka pirmie kolonisti bija baltie un eiropieši, kolonizācijas aktu padara par nesamērojami sliktāku, nekā tas būtu tad, ja līdzīgā notikumu izklāstā vieni tumšādainie cilvēki būtu atņēmuši zemi citiem tumšādainiem cilvēkiem. Kā zināms, cilvēces vēstures lielākā daļa sastāv no stāstiem par to, kā viena grupa iekarojusi citai grupai piederošu zemi un pēc tam slikti izturējies pret zaudējušo pusi. Taču austrāliešu gadījumā eiropiešu kolonistu vēsturiskā izturēšanās pret aborigēniem un citām “pirmajām tautām” ir tēma, kas pēdējo dekadžu laikā no publisko debašu mazāk svarīgajiem jautājumiem kļuvusi par diskusijas kodolu – par valsts pašu smagāko, pamatgrēku. Savādi, ka pašā Austrālijas sabiedrībā šis vainas stāsts šķiet pat vēlams un veicināms.

Kā saistībā ar visu, ko cilvēki patiešām vēlas ieraudzīt tagadnē vai pagātnē, patiesība mēdz tikt piepušķota. Tā arī Austrālijā, runājot par tā saukto “nozagto paaudzi” jeb misionāru un varas iestāžu īstenoto koloniālo politiku, kad daļa aborigēnu bērnu tika izņemti no ģimenēm, tiek lietots pat tāds apzīmējums kā “genocīds”. [5] Šī ir kļuvusi par centrālo tēmu virknē populāru grāmatu, filmu, valdības pasūtītu pētījumu un atkārtotu politiķu un pat premjerministru teikto atvainošanās runu. [6] Kaut ko atspēkot ir grūti, jo pat paši ekstrēmākie apvainojumi tiek uzņemti ar ovācijām, kamēr tiem pretī runājošu faktu pieminēšana tikai uzskatīta par noziegumu noliegšanu un rasismu. Rezultātā vienīgā diskusija, kāda Austrālijā šodien vēl ir iespējama, ir par to, kādas kompensācijas aborigēnu kopienai būtu jāsaņem par tai nodarīto vēsturisko pārestību. Šīs iesakņotās vainas kumulatīvā ietekmē pasaules acīs ir mainījies arī Austrālijas tēls. Tagad tā pirmām kārtām nav

vis kopumā saulaina un optimistiska vieta, bet savas pagātnes dēļ kļuvusi par jūtami tumšāku, lai neteiktu – pretīgu, pasaules nostūri.

Pēdējos gados vainas atzīšana ir izpaudusies tādos populāros aktos kā, piemēram, “Roku jūras” izstādēs, kuru ietvaros simtiem tūkstošu Austrālijas pilsoņu ziedoja projektam naudu un parakstījās uz aborigēnu krāsās izveidota plastikāta rokas atveida, kas tika novietots zālienā iepretim sabiedriskām ēkām, to vidū pie Austrālijas parlamenta ēkas Kanberā. Cits rituāls, kurā piedalījās tūkstošiem austrāliešu, ir parakstīšanās nacionālajās “Atvainošanās grāmatās”. Kopš 1998. gada Austrālijā arī tiek rīkota gadskārtējā “Nacionālā Atvainošanās diena”. [7] Saprotams, ka līdzīgi kā visi citi sākotnējie grēki, arī tas, par ko nemitīgi tiek spiesti atvainoties un justies vainīgi austrālieši, nekādi nevar tikt noņemts. Daudzi no ļaudīm, kuri šodien dzīvo Austrālijā, iespējams, ir cēlušies no eiropiešiem vai citiem kolonistiem, taču viņi paši jau paaudzēm nevienam nav atņēmuši zemi. Ja viņi arī ir mantojuši kādu zemi, tad tā nav iegūta ar apspiešanu vai ļaunprātību. Tāpēc, lai arī aborigēnu iespējas uzsākt saimniecisko darbību un atrast darbu joprojām ir – un būs vēl ilgi, ja ne vienmēr – krietni mazākas nekā pārējiem austrāliešiem, tomēr šī vainas uzspiešana, atvainošanās un viss, kas ar to saistīts, rada neatrisināmu dilemmu. Tagad, tāpat kā agrāk, austrālieši, kas vēlas “izlabot” savu kādreizējo attieksmi pret aborigēniem, nevar atrisināt riņķa kvadrātūras uzdevumu – kā “saglabāt” iedzimto dzīves veidu, neie drošinot vai nepiespiežot viņus piekopt tieši to pašu dzīvesveidu kā visiem, kas iznīcinātu viņu kultūru!

Austrāliešu mode kaisīt sev uz galvas pašapvainojumu pelnus pasaulē vairs nav nekas neparasts. 2008. gadā premjerministra Kevina Rada paustā atvainošanās Austrālijas pamatiedzīvotājiem nāca tikai dažus mēnešus pēc līdzīgas atvainošanās, ko Kanādas iedzīmtajiem bija izteicis šis valsts premjerministrs Stīvens Hārpers. [8] Abas sabiedrībā ar plašu atzinību uzņemtās atvainošanās tika uzlūkotas kā valstsvīru cienīgs gandarījums par vēstures sāpīgajiem periodiem. Izskanēja tikai dažas premjeru teiktajam nepiekrītošas balsis, un šķita, ka tajā brīdī nav iespējams godīgi izvērtēt pat vēstures faktus. Vēlme uzpūst to noziegumu apmērus, par kuriem politiķi atvainojās Kanādā, Austrālijā un vēl daudzviet citur, šķita kas līdzīgs noslēpuma atklāšanai. Ja tiesas procesā apsūdzētais, kurš stāvētu īstas tiesas priekšā

un tiktu tiesāts par īstiem noziegumiem, lielītos, ka ir izdarījis smagākus nodarījumus nekā tos, par kuriem tiek apsūdzēts, tad tiesa neturpinātos, jo apsūdzēto atzītu par nepieskaitāmu. Taču tad, ja grēku nožēlotājs pats neko noziedzīgu nav nodarījis, bet tikai runā sen mirušu priekšteču vārdā, – šādā situācijā pārspilējumiem, iespējams, ir tendence pieaugt. Jo ko gan citu mūsdienu politiķi dara, izsacīdami šāda veida paziņojumus, kā vien pelna sev politiskos kredītpunktus. Tāpēc, jo lielāks noziegums, jo lielāka atvainošānās un lielāks potenciālais politiskais kapitāls, ko var iegūt par pausto nožēlu. Ar šādiem paziņojumiem politiķi var gūt labumu no šķietamās augstsirdības, vienlaikus pašiem paliekot tīriem un neaptraipītiem ar līdzdalības stigmatu: persona, kas izsaka atvainošanos, pati neko sliktu nav darījusi, bet cilvēki, kuriem šo atvainošanos vajadzētu saņemt, visi jau sen ir miruši.

Šī bez šaubām ir mānija. Specifiska un plaši izplatīta eiropiešu mānija. Politiskais aprēķins, šķiet, ir tāds, ka šādu paziņojumu izteikšanai nav nekādu paliekošu sekas. Taču tas tā nebūt nav. Jo nācijas, kuru vadītāji nemitīgi atvainojas par savas valsts vēsturi (pasaulē, kurā vienas nācijas tik vien dara kā atvainojas, kamēr citas to nedara nemaz), ar laiku patiešām var sākt tikt uzskatītas par tādām, kurām piemīt kāda īpaša vaina. Ja Austrālija pie katras iespējas meklē savā pagātnē noziegumus un par tiem atvainojas, kamēr Ķīna klusē, tad pēc kāda laika gan austrāliešu bērniem, gan visiem citiem plašajā pasaulē var nostiprināties iespaids, ka no šīm divām valstīm tieši Austrālijai ir vairāk iemeslu, lai atvainotos. Ja ambicioziem politiķiem un polemizējošiem akadēmiķiem lielu vēsturisku kļūdu pārtaisīšana par genocīdu pilnīgi neko nemaksā, tad ar laiku šī fokusēšanās uz nodarījumiem var ietekmēt ne tikai to, kā pasaule raugās uz konkrēto nāciju, bet arī to, kā šī nācija skatās pati uz sevi.[9]

Padomāsim, pie kā vēl, ja nerunājam par zināmas vēsturiskās pazemības panākšanu, šīs izteiktās pašnoniecināšanās tendences var novest. Pat tad, ja Austrālija ir dzimusi grēkā, šodien to vairs nekādi nevar labot, izņemot, ja tagad – gadsimtus pēc tās dibināšanas – ikvienam austrālietim ar ģenētiskām analizēm tiek noteikta rases piederība un tiem, kuri cēlušies no senākajiem kolonistiem, tiek pavēlēts atdot savu mantu iedzimto pēctečiem. Jauktu asiņu cilvēku lietas, iespējams, būtu jāizskata kādās ģenētiskās tiesās,

kuras – atkarībā no DNS testu rezultātiem – izlemtu, ka cilvēkam vai nu jāatdod daļa savas mantas, jāsaņem naudiska kompensācija, vai arī tiktu noņemts precīzs paturamās mantas apjoms. Galu galā – ja noziegums ir zādzība, tad vienīgais atbilstošais sods būtu nozagtā atdošana vai atlīdzināšana.

Taču, tā kā šāds risinājums, saprotams, netiks piemērots, tad vienīgā pagaidu vienošanās, šķiet, ir tāda, ka baltie austrālieši var arī turpmāk palikt Austrālijā, ja vien tie dzīvo nemitīgā nožēlā un sirdsapziņas pārmetumos, to apliecinot ar regulāru cieņas izrādīšanu aborigēnu kultūrai un mākslai, tās uzlūkojot par kaut ko īpaši vērtīgu vai patiesu, ko var salīdzināt ar mūsdienu Austrāliju, pēdējai paliekot zaudētājos. Pēdējos gados šī tendence radusi izpausmi “cēlā mežoņa” mīta Austrālijas versijā.[10] Tā ietvaros viss, kas bijis agrāk, tiek iztēlots kā labāks un tīrāks, pie tam šī attieksme saglabājas pat tādos gadījumos, kad pagātne nepārprotami ir bijusi ievērojami sliktāka par šodien. Kā simpātiskas šis mīts tēlo arī tādas darbības, kuras parasti cilvēkiem izraisa nepatiku. Varētu domāt, ka šī romantiskā primitīvisma mode skārusi tikai Austrāliju, taču tas sastopams vēl kādā valstī, kurai var pārmest, ka tā radusies kā eiropiešu koloniālisma produkts, un kura, skatoties pēc ekonomiskajiem standartiem, vienlaikus ir arī viena no planētas veiksmīgākajām zemēm.

Vairākus gadsimtus pēc tam, kad Kristofors Kolumbs, braucot no Eiropas, pirmo reizi izkāpa krastā kaut kur Bahamu salās, viņa paveiktā Amerikas “atklāšana” tika uzskatīta par labu lietu, bet pašu jūrasbraucēju par šo veikumu dažādi godāja un uzteica. Četrus gadsimtus pēc viņa ierašanās Ameriku kolonizējušie imigranti Kolumba piemiņai cēla par saziēdotu naudu darinātas statujas.[11] Taču šī notikuma piecsimtajā gadsimtā, 1992. gadā, dienaskārtība bija mainīta. Kolumbs vairs nebija Amerikas “atklājējs” – viņš bija kļuvis par tās iznīcinātāju. Amerikā parādījās arvien vairāk tādu cilvēku, kuri, šķiet, vēlējas, lai viņš šo zemi nekad nebūtu atklājis. Bet Kolumbs pats no veiksmīga pētnieka un piedzīvojumu meklētāja pārvērtās par koloniālistu un, protams, genocīda veicēju.

Amerikas atklāšanas piecsimtgadē laikā nāca klajā virkne grāmatu, kurās tika apgalvots, ka Kolumba rīcība – ne vairāk un ne mazāk – bija solis ceļā uz nacistu noziegumiem. Viens no autoriem to bija izteicis šādi: “Ceļš uz Aušvici tika novilkts caur Indijām, Ziemeļu un Dienvidu Ame-

riku.”[12] Cits populārs autors uzrakstīja grāmatu “Paradīzes iekarošana”. Priekškolumba Amerika gan metaforiski, gan burtiski tajā tika attēlota kā Ēdenes dārzs. Tai pretstatīta tika valsts, kur, kā tika apgalvots, cilvēks dzīvoja perfektā saskaņā ar dabu. Pretēji tai tika novietota valsts, kurai nosacītos pamatus savulaik tika licis Kolumbs. Tā šķita tik drausmīga, ka tai tagad varēja uzlikt atbildību par “zemes iznīcināšanu”. [13]

Nākamajos gados Amerikā tika pārskatīts viss, kas saistījās ar Kolumbu. Uzbrukums tika vērsts pat pret nacionālajiem Kolumba dienas svētkiem. Daudzas pilsētas, to skaitā Sietla un Mineapole, tagad ir veikušas izmaiņas likumdošanā un “Kolumba dienu” aizvietojušas ar “Iedzimto cilvēku dienu”, kad uzmanība tiek pievērsta ļaudīm, kuri dzīvoja Amerikā pirms Kolumba ierašanās. Kā viena no Amerikas indiāņu pēctecēm izteicās Oklahomas radio, kad tur tika apspriesti šie jautājumi, “Jau sen es cīnījos pret šo faktu, ka mūsu valsts, mūsu zeme un mūsu pilsēta svin svētkus, kuru centrā ir šis cilvēks, kurš nogalināja, paverdzināja un izvaroja pamatiedzīvotājus, iznīcinot lielu daļu no tautas.” [14] Protams, ka nekas no minētā nebija noticis šīs sievietes dzīves laikā, ne arī to tika pieredzējis kāds cits, ko viņa jēlkad bija pazinusi.

Arī šajā gadījumā gan vaininieki, gan upuri jau sen ir miruši, un faktiski nav nekādu veidu, kā mazināt šos sentimentus. Lai gan paliek iespēja tāpat kā Austrālijā spēlēt visā pasaulē sastopamās un arī Rietumu postindustriālajās sabiedrībās savu nišu atradušās romantisko, agrāro mītu spēles. Modernās civilizācijas izveidošanos šie mīti aplūko ne tikai kā norisi, kurā tikušas iznīcinātas brīnišķīgas, kādreiz pastāvējušas ainavas, bet arī kā līdz tam neaptraipīto cilvēcisko būtņu samaitāšanu, piepildot tās ar visiem iespējamajiem nāvīgākajiem cilvēku dzimuma grēkiem. Šis Žana Žaka Ruso savulaik iekapsulētais, bet ne izgudrotais redzējums īpašu popularitāti iemantoja divdesmitā gadsimta beigās un divdesmit pirmā gadsimta sākumā. Atbilstoši tajā ietvertajai paradigmai, tieši eiropieši, tiem atklājot un kolonizējot dažādas zemes citos kontinentos, kļuva par Ēdenes sagrāvējiem.

To grēku vidū, kurus eiropieši esot izplatījuši pasaulē, īpašu vietu ieņem Amerikas pamatgrēks: verdzība un caur to – rasisms. Var teikt, ka amerikāņu prezidenti par to atvainojas jau desmitgadēm ilgi, taču tas būs pārāk nepilnīgs notiekošā raksturojums. Valsts, risinot šo jautājumu, pirms

gandrīz diviem simtiem gadu izkaroja pilsoņu karu. Taču, neskatoties uz to, 1998. gadā apmeklējot Ugandu, prezidents Klintons nāca klajā ar vēl vienu liekulīgu atvainošanas par vergu tirdzniecību. Ja viņš pats vai kāds no viņa padomniekiem iedomājās, ka ar to jautājumu varētu uzskatīt par izsmeltu, tad viņi rūgti maldījās. Neskatoties uz to, ka vergu tirdzniecībā Ugandas pusē bija iesaistīti vismaz tikpat daudz cilvēku, cik Amerikā, uzskats, ka tikai un vienīgi eiropiešiem nemitīgi jājūtas vainīgiem par savu priekšteču nodarījumiem, tagad ir pamatīgi iesakņojies un nāk par labu visiem cietiem, izņemot par grēkāzi padarīto nāciju. Atzīmējams, ka pēdējo pāris desmitgažu laikā, Amerikas melnādaino stāvoklim pamazām uzlabojoties, kauna retorika nav mazinājusies, bet tikai pieņēmusies spēkā. Amerikai ir bijuši abām partijām piederīgi melni valsts sekretāri, melni Augstākās tiesas tiesneši un pat melns prezidents, taču pat Baraka Obamas otrā termiņa laikā izskanēja skaļas prasības par “reparācijām”, kuras būtu izmaksājamas visiem melnādainajiem amerikāņiem. Šīs prasības tagad kļuva arvien izplatītākas, nekā tās bija iepriekšējo paaudžu laikā.[15] It kā lai pierādītu, ka patiesībā nekas nespēj izpirkt un dzēst pagātnes grēkus, Obamas prezidentūras sestajā gadā kļuva par vispārpieņemtu normu paust uzskatu, ka daudzu balto amerikāņu senču darbības ir pietiekams iemesls, lai viņu pēcnācēji melno amerikāņu lielākajai daļai par to, kas ticis nodarīts pirms vairākiem gadsimtiem, tagad izmaksātu sāpju naudu. Diskusijas par to, vai kompensācijas nebūtu jāsaņem arī citu no vēsturiskām netaisnībām cietušu etnisko grupu pārstāvjiem, iesāktas netika. Savu vainu atceras tikai eiropieši un viņu pēcnācēji. Tāpēc arī tikai eiropiešiem un viņu pēcnācējiem tā nemitīgi jāizpērk.

Gan Amerikā, gan Austrālijā šāda nemitīga vainas atgādināšana maina tautas uzskatus par savu pagātni. Patriotisma sajūtas tā pārveido par kaunu un vieš cilvēkos neviennozīmīgas, pretrunīgas emocijas, kurām ir satraucošas tālākas sekas. Valsts, kas uzskata, ka tā nekad nav izdarījusi neko sliktu, jebkurā brīdī to var izdarīt. Taču valsts, kura domā, ka tā darījusi tikai un vienīgi sliktu, vai kurai pagātnē ir briesmīgi, nenomazgāti grēki, visdrīzāk kļūs par valsti, kas nebūs droša, ka tā spēs izdarīt ko labu jebkad nākotnē. Šādā veidā valsts sāk šaubīties par visu savu darbību pamatotību un pareizību. Iesakņot nācijā ideju par tai piemītošu pirmatnējo grēku ir labākais

veids, kā iedēstīt tās sirdī šaubas. Nacionālais pirmatnējais grēks liek domāt, ka neko nav iespējams izdarīt labi, jo jūs esat sapuvuši jau no paša sākuma.

Pēdējā valsts, par kuras rašanos tiek vainoti eiropieši un kurai arī bieži cenšas uzkraut to pašu “pirmatnējo grēku”, ir Izraēla. Kopš valsts dibināšanas 1948. gadā šis pirmatnējais “grēks” ir tikai kļuvis arvien skaļāks. Par spīti tam, ka tajā pašā gadā dibinātā Pakistāna līdz ar sevi atnesa neiedomājamu masu slaktiņu un miljoniem cilvēku piespiedu pārvietošanos, tikai tūkstošiem palestīniešu pārvietošana – ieskaitot arī atsevišķas izdzīšanas –, kas bija vajadzīgs, lai varētu izveidoties Izraēlas valsts, kļuva par žīdu valsts “pirmatnējo grēku”. Gadiem ejot, aprītē parādījās un tika popularizēts šis notikuma apzīmējums arābu valodā: “nakba” jeb “katastrofa”. Taču kopumā pasaulē maz valstu tikušas izveidotas bez lielāka daudzuma cilvēku pārvietošanas. Daudzas no tām, kuras radās divdesmitajā gadsimtā (piemēram, Bangladeša), tapa līdz ar tāda apjoma cilvēku pārvietošanu un asinsizliešanu, kas vairākkārt pārsniedza visu, kas Palestīnā noticis kopš Izraēlas dibināšanas. Taču no minētajām valstīm tikai Izraēla šodien tiek vainota kā tāda, kas piedzīmusi “pirmatnējā grēkā”. Pakistānas un Bangladešas pilsoņi droši var vainot britus par savu vēsturi, taču pašiem par saviem nodarījumiem – kā tas tiek prasīts no eiropiešiem un viņu pēctečiem – viņiem neviens neliks uzņemties vainu.

Protams, Izraēlas gadījumā, kad valsts ir salīdzinoši jauna, pat vis-ekstrēmākie situācijas atrisinājuma piedāvājumi var šķist ticamāki. Reti kurš nopietni aicina izdzīt visus eiropiešu izcelsmes cilvēkus no Amerikas, taču nav nekas neparasts (patiesībā tā ir politiska daudzu Tuvo Austrumu valstu pozīcija) prasīt visiem, kas ieradušies no Eiropas, lai tie atstātu Izraēlu un atdotu zemi atpakaļ īpašumā tām arābu ciltīm, kuras tur pirms tam dzīvojušas (un virknē gadījumu dzīvo joprojām). Un, lai gan Tuvajos Austrumos vēsture, iespējams, daudz lielākā mērā nekā citur ir stāsts par to, kā vienas ciltis un tautas uzurpējušas citas, tās nomainot attiecīgajā teritorijā un, lai pieprasītu kompensācijas, būtu nepieciešams kāds vēsturisks izvērtējums, kad lietas nonāk līdz “iedzimtajiem” palestīniešiem, atbilde ir jau gatava. Un tas tā ir, jo, meklējot vainīgo, atkal nonākam līdz eiropiešiem. Kā to zina katrs, kas kādreiz apceļojis šo reģionu, vislabvēlīgākā versija par to, kā radusies Izraēlas valsts, ir tāda, ka eiropieši holokaustā ir izdarījuši kaut ko

sliktu un tagad arābiem par to jācieš.

Austrālija, Amerika un Izraēla ir trīs ļoti atšķirīgas valstis, kuras atrodas trijos dažādos kontinentos, taču tās visas vieno Eiropa. No Eiropas ieradās Amerikas kolonisti. Arī uz Austrāliju tie atbrauca no Eiropas. Un tāpat arī Izraēlā – lai arī puse valsts iedzīvotāju ir žīdi, kuri bija spiesti bēgt no arābu zemēm, tik un tā uz viņiem lūkojas kā uz atnācējiem no Eiropas. Tāpēc tā nav nekāda vājašanas mānija, bet vienkāršs novērojums, kas eiropiešiem liek apzināties, ka vienojošais “ļautums” visos uzskaitītajos (un neuzskaitītajos) gadījumos ir nevis kādi atsevišķi cilvēki, kas kaut kad vēsturē nodarījuši kādas sliktas lietas, bet ka tās ir tieši eiropiešu nodarītās sliktās lietas. No tā izriet secinājums – vai tikai cilvēki, kuri izdarījuši tik daudz un dažādu sliktu lietu, nav vienkārši slikti cilvēki?

Ir saprotams, kāpēc mūsdienu eiropieši varētu sevī sajust zināmu toksiskumu. Šķiet, ka visu pasaulē dzīvojošo rasu un tautību vidū tikai eiropieši ir spējīgi darīt šausmīgas lietas ne tikai savā kontinentā vien, bet izplatīt šo ļaunumu it visur, kur vien tie nonāk. Raksturīgi, ka, ļaunumam metastazējot, tas paralēli tiek arī vispārināts. Un, ja kādu citur pasaulē dzīvojošu cilvēku grupu “vispārināšanu” Eiropā uzskata par vienu no lielākajiem intelektuālajiem noziegumiem, tad gadījumos, kad pasaule vispārina eiropiešus, šī rīcība jau tiek uzlūkota kā pieņemama. Eiropietis tiks krasi norāts, ja tas vainos katru afrikāni par ikviena cita afrikāņa noziegumiem vai katru aziātu par ikviena cita aziāta nodarījumiem. Taču, ja šādi pat, apelējot pie citu eiropiešu vēsturiskajām kļūmēm, vaina tiks uzkrauta mūsdienu eiropiešiem kopumā, tad tā jau būs normāla un pieņemama lietu kārtība.

Tā, piemēram, diskutējot par Rietumu kultūru, pat Londonā nereti var gadīties dzirdēt, ka runātājs stāsta saviem klausītājiem, ka “mēs” – ne tikai Eiropa vien, bet visa Rietumu pasaule – esam atbildīgi par nacismu un holokaustu.[16] Fakts, ka Londonas auditorijā daudzi klausītāji, ļoti iespējams, būs cēlušies no cilvēkiem, kas cīnījās pret nacistisko Vāciju (līdz ar to nenes nekādu atbildību par tās noziegumiem), vai pat paši to darījuši ar ieročiem rokās, šādus runātājus nemaz nemulsina – viņi šo apstākli uzskata par maznozīmīgu fona detaļu, kuru var pieminēt vien garāmejot vai vispār izlaist. Līdz kamēr lietas būtība grozās ap Rietumu vēstures nepatīkamākajiem punktiem, pasaule mierīgi var tos vispārināt. Ikvienam godīgam vēstures

pētniekam būtu jāsecina, ka ikviena kopiena, rase vai kāda cita cilvēku grupa ne tikai ir spējīga izdarīt briesmīgas lietas, bet tādas savulaik arī darījusi. Ja ļoti daudz var pavēstīt tas, uz ko uzmanību koncentrē attiecīgā persona vai laikmets, tad tikpat daudz pastāsta tas, par ko nerunā un kam nepievērš jēgpilnu uzmanību.

DUBULTIE STANDARTI UN MAZOHISTU TRIUMFS

Otomaņu impērija bija viena no lielākajām un ilgāk pastāvējušajām impērijām pasaules vēsturē. Vairāk nekā sešsimt gadu tā pārvaldīja plašas jo plašas zemes, sev pakļautajām tautām uzspieda islāma reliģiskās un kultūras idejas un, atbilstoši saviem likumiem, sodīja tos, kas tai pretojās. Otomaņu impērija izpletās ar militāru spēku, ielaužoties Dienvidaustrumu Eiropā, Tuvajos Austrumos un Ziemeļāfrikā. Tikai pateicoties apvienoto eiropiešu armiju spēkam un uzvarai 1683. gada Vīnes kaujā, Eiropa izvairījās no krišanas otomaņu varā.

Kā zinām, Pirmā pasaules kara rezultātā Otomaņu impērija sabruka. Taču, pirms tas notika, tā paspēja izdarīt vienu no lielākajām vēsturē zināmajām zvērībām, kas vienlaikus bija arī pirmais divdesmitajā gadsimtā notikušais genocīda akts. Iznīcinot Anatolijas armēņu iedzīvotājus, turki pāris gadu laikā nogalināja aptuveni vienu miljonu cilvēku. Vēl simtiem tūkstošu bija aizdzīti trimdā. Savukārt 1973. gadā, piecas desmitgades pēc Turcijas impērijas sabrukuma, Turcija iebruka Eiropas valstī – Kiprā. Okupējot pusi no valsts, tās armija slaktēja un izdzina no mājām Kipras grieķus. Okupācija turpinās līdz pat šai dienai, neskatoties uz to, ka Turcija ir NATO dalībvalsts, bet Kipras grieķu daļa kļuvusi par ES locekli. Varam teikt, ka Turcija kā vēsturisks spēks nav bijusi sliktāka – un pavisam noteikti arī ne labāka – kā jēlcura cita pasaules valsts. Tā ir valsts, kuras pagātnē ir genocīds, kuras impērija pastāvējusi divas reizes ilgāk nekā britiem un kura nesenā pagātnē ir iebrukusi citā suverēnā valstī. Taču uzkrītoši ir nevis minētie fakti, bet tas, cik maz par to jēlkad ticis runāts un cik reti, lai neteiktu nekad, turkiem nācies justies vainīgiem par Turcijas vēsturisko lomu pasaulē.

Daļēji tas ir tāpēc, ka par to, lai tā nebūtu, parūpējusies Turcijas valdība.

Viens no iemesliem, kāpēc Turcija ieņem pasaulē pirmo vietu žurnālistu ieslodzīšanas ziņā, ir valsts krimināllikuma 301. pantā noteiktais, ka “turku nācijas apvainošana” ir krimināli sodāms noziegums. Jebkāds armēņu genocīda pieminējums ir šī likuma pārkāpums, un vainīgais tiek sodīts ar cietumsodu. Tomēr, neskatoties uz to, kā arī neieklausoties Kīpras grieķu sūdzībās par viņu valsts ziemeļdaļas okupācijas turpināšanos, Lielbritānijas valdība līdz ar citām Eiropas valdībām turpina izteikt aicinājumus Turcijai kļūt par pilntiesīgu Eiropas Savienības dalībvalsti.[17]

Iespējams, tas, ka Turcijas valdība nekad nav atvainojusies par Otomaņu impērijas galējībām, nav nekas pārsteidzošs. Tāpat, iespējams, nav pārsteidzoši, ka valsts ar likuma spēku joprojām aizliedz pieminēt tās nesena-jā vēsturē notikušo okupāciju un etnisko tīrīšanu. Taču pārsteidz tas, ka šīs lietas tik reti tiek izmantotas, lai attiecīgi vērstos pret turkiem kā tautu kopumā. Ja tāda veida vēsture, kādu šodien māca un ieaudzina Eiropas lielākajā daļā, ir domāta, lai nepieļautu šīs vēstures sliktāko aspektu atkārtosanos, tad jājautā – pret ko vēl būtu nepieciešams šādi attiekties? Kurām nācijām vēl vajadzētu likt kaunēties par savu pagātņi? Un, ja nevienam citam tas nav jādara (pamatojoties ne vien ar dabīgo pašcieņu, bet vienkārši pasludinot par nelikumīgiem vēsturiskus pētījumus), vai Eiropa tādā gadījumā nav nostādīta ļoti savādā situācijā, tai liekot justies neparasti vainīgai par pasaules kontekstā pavisam parastām lietām?

Tomēr problēma ir vēl lielāka un dziļāka, nekā šķiet. Jo, ja mūsdienās jāsniedz gandarījums par vēsturiskiem nodarījumiem, tad kur ir robežas un kurš vēl būtu jāmēra ar šo mērauklu? Mēs visi zinām par “impērijas atbildes triecienu” teoriju, atbilstoši kurai Eiropai šodien pazemīgi jāpacies visas iespējamās masveida migrācijas sekas, kuras nav nekas cits kā sods par vēsturiskiem nodarījumiem. Taču, ja masu migrācija ir sods par tādiem vēsturiskiem nodarījumiem kā, piemēram imperiālisms, tad kāpēc tas netiek piemērots mūsdienu Turcijai? Vai Turcijai arī nebūtu jābūt valstij, kura ir pelnījusi, ka to pilnībā izmaina? Ja tā, tad kādu zemju cilvēki mums būtu jāiedrošina migrēt uz Turciju? Un vai visi turki, kas ar to nebūtu apmierināti, mums būtu jādēvē par “rasistiem”? Kā arī – kad, ja tam vispār ir kādas robežas, šis process būtu jāaptur? Patiešām, ja mēs esam nonākuši tik tālu, ka par vēsturiskiem nodarījumiem sodām tautas ar “daudzveidību”, kāpēc

šāda “daudzveidība” netiek uzspiesta Saūda Arābijai? Kāpēc Irānai nebūtu jāizpērk sava vēsturiskā vaina, aicinot ierasties savā zemē minoritātes no visas pasaules? Ja reiz visas pasaules valstis, tautas, reliģijas un rases savulaik ir darijušas kaut ko šausmīgu, tad kāpēc vairākums no tām netiek sodītas tāpat kā eiropieši? Vai pēdējā laikā notiekošais neliecina par kādu specifisku anti-rietumniecisku un konkrēti anti-eiropiešu motivāciju? Aiz tā visa slēpjas kāda urdoša un satraucoša doma.

Proti, ja reiz vēsturiskās vainas koncepcija jel ko nozīmē, tad tā nozīmē to, ka nozieguma līdzdalības traips tiek mantots no paaudzes paaudzē. Šī priekšstata patiesumu apliecina tas, ka viens evaņģēlija pants daudzām kristiešu paaudzēm lika domāt, ka žīdi nes tieši šāda veida atbildību.[18] Bija nepieciešams gaidīt līdz 1965. gadam, kad katoļu pāvests formāli noņēma žīdiem šo vēsturisko nastu.[19] Taču gan šajā, gan jebkurā citā līdzīgā gadījumā mūsdienu vērtējumā šāda pēcteču vainošana ir morāli pretīga. Žīdu gadījums ir īpaši satraucošs, jo tas uzskatāmi rāda, cik ilgi šāda vendeta var turpināties. Pretēji tam, mūsdienu eiropiešus apgrūtinošā vaina ir radusies tikai pēdējo desmitgažu laikā. Tā ir divdesmitā gadsimta beigu patoloģija un kā tāda, līdzīgi kā kristiešu ideja par žīdu iedzimto vainu, var turpināt pastāvēt vēl pāris tūkstošus gadu. Un pat tad ir grūti iedomāties, kā tā varētu tikt dzēsta.

Vispirms jau tāpēc, ka tik daudz eiropiešu vēlas, lai tā turpinātu pastāvēt. Šī vaina, kā to savā grāmatā *La Tyrannie de la pénitence* diagnosticējis franču filozofs Paskāls Brukners, ir kļuvusi par Rietumeiropas morālo indi.[20] Cilvēki to pieņem sevī, jo tā tiem patīk: tie ņem no tās kaifu. Šī vaina ir pacilājoša un eksaltējoša. Tā vietā, lai atbildētu paši par sevi un būtu atbildīgi savu līdzcilvēku priekšā, šie cilvēki sevi iecēlušī gan par dzīvo, gan mirušo pārstāvjiem, nozīmējot sevi kā atbildīgos par vēstures briesmīgajām lappusēm un uzņemoties cilvēces vainu. Kā piemērs šādai transformācijai Lielbritānijā 2006. gadā izcēlās kāds Endrjū Hokinss.

Šis Hokinss, teātra direktors, esot pusmūžā, atklāja, ka ir kāda sešpadsmitā gadsimta vergu tirgotāja Džona Hokinsa pētecis. 2006. gadā labdarības organizācija ar nosaukumu *Lifeline expedition* (kas organizē braucienus, lai to dalībnieki “izdziedinātos no savas pagātnes”) viņu uzaicināja doties “atvainošānās” ceļojumā uz Gambiju.[21] Rezultātā Hokinss pievienojās 26

citiem vergu tirgotāju pēcnācējiem, kuri, ķēdēs un važās saslēgti, tā gada jūnijā devās gājienā pa Gambijas galvaspilsētas Bandžulas ielām. Ieejot 25 tūkstošus sēdvietu lielajā sporta stadionā, Hokinsam un citiem kauna gājiena dalībniekiem mugurā bija T-krekli ar uzrakstiem “Man ir ļoti žēl”. Raudot un metoties ceļos 18,000 cilvēku priekšā, grupa, pirms Gambijas viceprezidents Isato Njie-Saidijs to ceremoniāli “atbrīvoja”, atvainojās angļu, franču un vācu valodā.[22]

Jāatzīst, ka dalība šādā ceremonijā norāda uz personas psiholoģiskajām, kā arī morālajām sāpēm. Hokinsa kungam un viņa draugiem paveicās ar atvainošanās pieņemējiem – lielākoties apmulsušie gambieši, kuru priekšā viņi sevi pazemoja, uztvēra tos labvēlīgi. Taču ne visi ir tik labvēlīgi, sastopoties ar rietumnieku pašsausīšanas paradumu. Pirms vairākiem gadiem vienā no daudzajiem Izraēlas un palestīniešu miera sarunu pārtraukumiem kāds žurnālists Ramallahā intervēja Jasiru Arafatu viņa birojā. Intervijai tuvojoties noslēgumam, priekšsēdētāja kabinetā ienāca viens no viņa palīgiem un paziņoja par amerikāņu delegācijas ierašanos. Iedomājies, ka varētu būt gadījies labs ķēriens, žurnālists vaicāja priekšsēdētājam, kas tie par amerikāņiem blakus istabā. “Tā ir amerikāņu delegācija, kura ieradusies šajā reģionā, lai atvainotos par krusta kariem,” Arafats atbildēja. Tad viņi abi – palestīniešu līderis un žurnālists – izplūda smieklos. Viņi abi labi zināja, ka Amerika nekādi nav bijusi iesaistīta Tuvajos Austrumos laikā no 11. līdz 13. gadsimtam notikušajos karos. Taču Arafats jebkurā gadījumā bija gatavs sagādāt iespēju nodoties bēdām ikvienam, kas to vēlējas, un to izmantot pats saviem politiskajiem mērķiem.

Vēlme turpināt justies vainīgam, domājams, rod savu galējo izpaudumu moderno eiropiešu liberālajās sabiedrībās: tās ir pirmās sabiedrības cilvēces vēsturē, kuras, saņemot sitienus, nevis aizsargājas, bet meklē iemeslu savām ciešanām pašas savā vēsturē. Neremdējama, hroniska mūsdienu sabiedrību cauraudusi vēsturiskā vaina eiropiešiem liek justies vainīgiem arī gadījumos, kad tie paši ir cietēji uzbrukumā. Vairākus gadus pirms pēdējās migrantu krīzes uzplūdiem norvēģu kreisā spārna politiķi Karstenu Nordalu Haukenu (heteroseksuāli, pašpozicionējušos “feministu”, “anti-rasistu”) viņa paša mājās brutāli izvaroja somāliešu bēglis. Uzbrucējs vēlāk tika notverts un tā vaina pierādīta ar DNS analīžu palīdzību. Pēc piespriedā

četrus ar pusi gadus ilgā cietumsoda izciešanas izvarotāju bija paredzēts deportēt atpakaļ uz viņa dzimto Somāliju.

Taču Haukens tā vietā, lai justos gandarīts, ka noziedznieks tiks izraidīts no valsts, uzrakstīja un norvēģu plašsaziņas līdzekļos publicēja rakstu, kurā visai sabiedrībai pastāstīja, kāda viņam tagad radusies vainas sajūta. Haukens atklāja, ka pirmais, ko viņš izjutis, kad uzzinājis par izvarotāja iekļaušanu deportējamo personu sarakstā, bijusi “atbildība.” “Es sajutu spēcīgu vainas un atbildības sajūtu,” viņš rakstīja. “Es biju kļuvis par iemeslu tam, ka viņš vairs neatradīsies Norvēģijā, bet tiks nosūtīts pretī tumšai, nezināmai nākotnei Somālijā.” [23] Patiešām, censties piedot saviem ienaidniekiem ir saprotami. Taču pavisam kas cits ir ciest brutālu izvarošanu un tad satraukties par sava izvarotāja nākotnes perspektīvām. Iespējams, mazohisms vienmēr, visos laikos un vietās skar kādu noteiktu cilvēku daļu. Taču sabiedrībā, kurā cilvēki ar šādām novirzēm tiek slavēti un kurā tiem tiek stāstīts, ka viņu noslieces ir ne vien dabīgas, bet pat tikumīgas, neizbēgami būs lielāka mazohistu koncentrācija nekā tur, kur šāda attieksme nevalda.

Kā zināms, visiem mazohistiem, lai tie būtu lielā vai mazā skaitā, ir viena kopīga problēma, ar ko viņiem vienmēr jāsaskaras, – tiem vajadzīgs īsts sadists, tāds, kurš, tos satiekot, teiks: “Jūs domājat, ka esat nožēlojami, briesmīgi radījumi un jums nav nekāda attaisnojuma? Jā, tas tā patiešām ir.” Mūsdienu Eiropā un valstīs, par kuru izveidošanas eiropieši jūtas daļēji atbildīgi, patiešām nav vērojams mazohistu trūkums. Taču tur netrūkst arī sadistu, kuri vēlas pastiprināt ikvienu mūsu domu par savu iekšējo sabrukumu. Un tas ir vēl viens iemesls, kāpēc – vismaz pagaidām – eksistenciālā vaina ir un paliek spēle vienos vārtos. Lielākā daļa pasaules iedzīvotāju negrib justies vainīgi un nevēlas, lai citi liktu tiem tādiem būt, jo īpaši tie, kuriem pret viņiem padomā slikti nolūki. Vienīgi mūsdienu eiropieši jūtas laimīgi, paši sevi šaustot starptautiskā sadistu tirgus laukumā.

Kamēr Rietumu un eiropiešu nācijas plosa un šausta pašas sevi, kā arī gaida, ka tās, sodot par senču darbiem, šaustīs pasaule, tikmēr neviena nopietna institūcija vai valdība nekad nav izteikusies, ka arī kādām citām tautām būtu jānes mantota atbildība par priekšteču nodarījumiem. Arī ne par tādiem nodarījumiem, kuri vēl ir dzīvi atmiņā. Varbūt tas ir tāpēc, ka Rietumos ir tik maz sadistu. Vai arī, ticamāk, tāpēc, ka citās valstīs nav tik

daudz mazohistu, lai šādam nolūkam būtu kādas izredzes veiksmīgi tikt īstenotam. Piemēram, mongoļu iebrukums Tuvajos Austrumos trīspadsmitajā gadsimtā ir viens no brutālākajiem rakstītajā vēsturē zināmajiem notikumiem. Slaktiņos Nišapūrā 1221. gadā, Alepo un Haremā, kā arī Bagdādes izlaupišanā 1258. gadā tika ne vien nogalināti simtiem tūkstošu vīriešu, sievietes un bērnu, bet arī iznīcināts neiedomājams apjoms zināšanu, kultūras, mākslas un zinātnes vērtību. Ja mēs šodien bieži dzirdam par krusta kariem, bet tikpat kā neko nedzirdam par mongoļu nežēlībām, tad tas nav tikai tāpēc, ka būtu grūti izsekot šo mongoļu iekarotāju pēctecību un apvainot viņu pēcnācējus notikušajā, bet gan tāpēc, ka mūsdienā mongoļi būtu pilnīgi neuzņēmīgi pret šādu ideju – vainot viņus par senču zvēribām.

Tikai Eiropas nācījas un to pēcteci mazohistiski atļauj sevi tiesāt par savas vēstures tumšākajiem brīžiem. Un, ja kas šo pašsaustišanos padara vēl jo ļaunāku, tad tas ir tas, ka tajā pašā laikā no eiropiešiem tiek sagaidīts, ka visus pārējos viņi vērtēs, skatot tikai no to gaišākajām pusēm. Nav nekas neparasts, ka teju ikvienā diskusijā par reliģisko ekstrēmismu tiek piesaukta spāņu inkvizīcija vai krusta kari, un tikpat parasti atkal un atkal dzirdēt par idillizēto arābu pārvaldīto Andalūziju vai islāmiskajiem neoplatoniķiem. Tā nevar būt sakritība, ka šīs abas parādības – sevis vērtēšana pēc saviem sliktākajiem momentiem, bet citu vērtēšana pēc viņu labākajiem brīžiem – iet roku rokā. Tas uzskatāmi demonstrē, ka Rietumos notiekošais ir gan politisks, gan psiholoģisks posts.

Lai gan moderno eiropiešu vaina šobrīd šķiet raksturojama kā bezcerīga diagnoze, nav pārliecības, ka jautājums patiešām ir galīgi izšķirts. Vai jaunie vācieši – 1940. gados dzīvojušo cilvēku mazbērni, mazmazbērni un nu jau arī mazmazmazbērni – vienmēr jutīs sava mantojuma ēnu? Jeb vai tomēr pienāks brīdis, kad jaunie cilvēki, kuri paši nav darijuši neko sliktu, spēs pateikt vainai “pietiek”? “Pietiek” ar vainas uzspiesto pieglaimošanas un iztapšanu, “pietiek” ar ideju, ka viņu pagātnē ir kaut kas unikāli sliktas, un “pietiek” ar vēsturi, kurā viņi nekad nav ņēmuši dalību, bet kura tiek izmantota, lai viņiem norādītu, ko tie drīkst un ko nedrīkst darīt savā tagadnē un nākotnē. Šāds pavērsiens ir iespējams. Varbūt visa šī vainas industrija ir tikai vienas paaudzes fenomēns, ko nomainīs kaut kas pavisam cits?